

**Structural and discursive analysis of primers in Najmuddin
Zarkoub's Fotovvat-nāmeḥ based on Halliday's theory**

Davoud Ghanbari^۱, Narges Oskouyi^۲, Aziz Hojaji Kahjuq^۳

Abstract

The initiator, as the point of departure of the message, provides the possibility of processing the text message for the speaker as well as determining the action and intellectual direction of the message for the audience. In this research, in order to analyze the structural and discursive text of Najmuddin Zarkoub's fotovvat-name and discover the mechanisms between the author's mind and language and the cultural-social context of the text, the analysis of primers has been used. From the analysis of the types of primers in this text, which was done using a combined method (descriptive, analytical and statistical), the following results were obtained: the significant frequency of experimental primers in this text indicates the predominance of explanatory and explanatory action in the author's discourse. The significant reduction of interpersonal initiators indicates the low level of communicative and interactive actions in the text and confirms the strengthening of monophonic and authoritative discourse meanings in the experimental structures. Among the text starters, structural elements are more prominent than the other two types (continuity and link addition) due to the role they play in the continuity and development of the text. In this text, the frequency of simple and unmarked starters is more than that of compound and marked starters, whose impact in the text can be seen in the form of ease and regularity of language and grammar, as well as textual coherence in the context of the text's ideological discourse.

Keywords: primers, fotovvat-namehe, Najmuddin Zarkoub, role-oriented linguistics, monophonic discourse.

^۱Ph.D. student, Department of Persian Language and Literature, Bonab Branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran

^۲Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Bonab Branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran. (Corresponding author) n.oskooi@bonabiau.ac.ir

^۳Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Bonab Branch, Islamic Azad University, Bonab, Iran

Sources

books

- Zarkoub, Najmuddin, (۱۹۷۳), Zarkoob's fatutnama, in the letters of young men, edited by Morteza Saraf, Tehran: French Institute of Scientific Research in Iran.
- Shafi'i Kodkani, Mohammad-Reza, (۲۰۰۶), Qalandriya in history: transformations of an ideology, Tehran: Sokhn.
- Saraf, Morteza, (۱۹۷۳), Rasayel Jowanmardan (including seven fatut-namehs), Tehran: French Institute of Scientific Research in Iran.
- Arab Zozni, Mohammad-Ali; Pahlan Nejad, Mohammad-Reza; Seyedi, Seyed Hossein, (۲۰۱۳), Examining the Facet Structure of Nahj al-Balagheh's sermon based on the transpersonal role of role-oriented theory, Mashhad: Ferdowsi University of Mashhad.
- Fatuhi Roud Moajni, Mahmoud, (۲۰۱۲), Theories, Approaches and Methods Stylogy, Tehran: Sokhn.
- Fry, Richard, (۱۹۸۵), Cambridge History of Iran, Volume ۴, translated by Hassan Anoushe, Tehran: Amir Kabir.
- Nafisi, Saeed, (۲۰۰۴), Babak Khorram Din: Delaver Azarbaijan, by Abdulkarim Jarbzah, Tehran: Asatir.
- Karbon, Henry, (۱۹۷۳), Rasayil Jawanmardan (including seven fatut-namehs), edited by Morteza Saraf, Tehran: French Institute of Scientific Research in Iran.
- Karbon, Henry, (۲۰۰۶), The Religion of Chivalry, translated by Ehsan Naraghi, second edition, Tehran: Sokhon Publications.

articles

- ۱-Ishani, Tahereh, (۲۰۱۳), "Investigating Simin Daneshvar's stylistic and personality characteristics with a role-oriented linguistics approach", Language of Knowledge, Year ۵, Number ۱, pp. ۱۹-۳۴.
- ۲-Ishani, Tahereh, Totunchian, Nazanin, (۲۰۱۴), "Comparative Stylistics of Provisions and Bills Based on Textual Roles", Journal of Linguistics, No. ۲۱, pp. ۵۳-۶۸.
- ۳-Tishner, Franz, (۱۹۹۵), "The group of Fatut of Islamic countries and their various types of emergence, especially in Iran and its neighboring countries", Tehran University Literature Magazine, year ۴, number ۲, pp. ۷۶-۹۴.
- ۴- Khatibi, Mohammad Mahdi, Alavi Moghadam, Mahyar, (۲۰۱۶), "Investigation of Transtextual Initiators in Rozbahan Baghli's Ebhar al-Ashqin", Journal of Linguistic Studies, Volume ۸, Number ۶, pp. ۲۳-۵۴.

۵- Asi, Mustafa, Nobakht, Mohsen, (۲۰۱۳), "Analysis of the cognitive style of Akhwan's poetry (then after Tander) a role-oriented approach"; Linguistics, year ۲, number ۲, pp. ۶۹-۹۸.

treatises

۱- Fahimnia, Farzin, (۲۰۱۷), description and role-oriented analysis of the initiator from the perspective of Halidi's approach in Persian books and essays of primary school students, PhD thesis, Tehran: Research Institute of Humanities and Cultural Studies.

Cahen, Cl (۱۹۸۷) "Ayyar", Encyclopaedia Iranica. Volume ۳.

Cahen, Cl (۱۹۹۱) "Futuwwa", Encyclopaedia of Islam, Vol II.

Halliday.M.A.K and Matthiessen.christian.۲۰۰۴.An introduction to Functional Grammar.۳rd. London.

Zakeri, Mohsen (۱۹۹۵) Sasanid soldiers in early Muslim society: the origins of 'Ayyārān and Futuwwa, Wiesbaden: Harrassowitz.

فصل‌نامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی

سال ششم، شماره بیست و یکم، پاییز ۱۴۰۱

تحلیل ساختاری و گفتمانی آغازگرها در فتوت‌نامه نجم‌الدین زرکوب بر اساس

نظریه هالیدی

داود قنبری^۱، نرگس اسکویی^۲، عزیز حجاجی کهجوق^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۲/۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۸/۴

صص (۲۴-۱)

چکیده

آغازگر به عنوان نقطه عزیمت پیام، امکان پردازش پیام متنی را برای گوینده و نیز تعیین جهت‌گیری کنشی و فکری پیام را برای مخاطب فراهم می‌آورد. در این پژوهش، به منظور تحلیل ساختاری و گفتمانی متن فتوت‌نامه نجم‌الدین زرکوب و کشف ساز و کارهای میان ذهن و زبان نویسنده و بافت فرهنگی-اجتماعی متن از تحلیل آغازگرها استفاده شده است. از تحلیل انواع آغازگرها در این متن که به روش ترکیبی (توصیفی، تحلیلی و آماری) انجام گرفت، این نتایج به دست آمد: فراوانی معنادار آغازگرهای تجربی در این متن، نشانگر غلبه کنش ایضاحی و تبیینی در گفتمان مؤلف است. کاهش معنادار آغازگرهای میان‌فردی، نشانگر پایین بودن کنش‌های ارتباطی و تعاملی در متن و مؤید تقویت منظورهای گفتمانی تک‌صدایی و اقتداری موجود در سازه‌های تجربی است. از میان آغازگرهای متنی، عناصر ساختاری به جهت نقشی که در پیوستگی و توسعه متن ایفا می‌کنند، پررنگ‌تر از دو نوع دیگر (تداومی و افزوده پیوندی) است. در این متن، فراوانی آغازگرهای ساده و بی‌نشان، بیشتر از آغازگرهای مرکب و نشان‌دار است که تاثیر آن در متن، به شکل سهولت و قاعده‌مندی زبانی و دستوری در عین انسجام متنی در بافت گفتمان ایدئولوژیک متن مشاهده می‌شود.

کلیدواژه‌ها: آغازگرها، فتوت‌نامه، نجم‌الدین زرکوب، زبان‌شناسی نقش‌گرا، گفتمان تک‌صدایی.

^۱ دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.

^۲ دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران. (نویسنده مسئول) n.oskooi@bonabiau.ac.ir

^۳ استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد بناب، دانشگاه آزاد اسلامی، بناب، ایران.

فتوت‌نامه‌ها یکی از منابع مهم در شناخت گفتمان فرهنگی و ایدئولوژیک اهل فتوت به‌شمار می‌آیند. اولین فتوت‌نامه‌ها که به معنای واقعی نمایانگر منش ایدئولوژیک اهل فتوت و منبعث از انگاره‌های گفتمانی این طریقت هستند، منتسب است به روزگار خلافت الناصر لدین الله عباسی؛ زیرا در این عهد فتوت از جنبه‌ی صوری و سطحی خارج شد و در شمار اهم مسائل درآمد، نتیجه آن شد که از آن پس گروه فتوت را به چشم دیگری نگریستند و نویسندگان، آن را مطلبی شایسته بحث و فحص یافتند. به همین دلیل، از زمان خلافت ناصر به بعد، ادبیات مخصوص درباره‌ی فتوت به وجود آمد. (تیشنر، ۱۳۳۵: ۸۷).

در تاریخ اسلام، فتوت در عرصه‌ی سیاسی - اجتماعی و بنابر مقتضیات زمان و مکان، مفهومی سیال و گفتمان‌هایی متعدّد داشته است. این امر اختلاف نظر پژوهش‌گران را در مورد اهداف و مقاصد فتیان در پی آورده است. ارزش‌های اخلاقی به میراث مانده از آیین‌های پیش از اسلام (که بر نبرد دائم میان نیکی و بدی استوار بودند) و قیام‌های آزادی‌خواهانه چون مبارزات سرخ‌جامگان و سیاه‌جامگان در شکل‌گیری نهاد فتوت مؤثر بوده است. (Cahen, ۱۹۹۱: ۹۰۲) البته در همین برهه نیز، تاریخ از قانون‌گریزی و عیاشی برخی، تحت عنوان فتیان و اوباش و عیاران یاد می‌کند. (فرای، ۱۳۶۳: ۲۵۷؛ و ۱۹۸۷: ۴۲۳) بنابراین وضع قوانینی از جانب متفکران این نهاد برای سر و سامان بخشیدن به آن اجتناب‌ناپذیر بوده و همین امور پی‌آمد نگارش فتوت‌نامه‌ها بوده است.

منشأ فتوت اصیل را در قرن سوم هجری و در نیمه‌ی شرقی ایران (خراسان) به مرجعیت نوح عیار نیشابوری معرفی نموده‌اند. (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۶: ۲۱-۲۲) در قرن پنجم سرکوب اهل فتوت از طرف عباسیان شدت گرفت. اسماعیلیان با استفاده از این فرصت، خود را به این گروه نزدیک ساختند تا از طریق آنان فعالیت‌های سیاسی خود را سازمان‌دهی کنند. (فرای، ۱۳۶۳: ۲۵۷؛ ۱۹۸۷: ۴۲۳) در قرن ششم با گسترش این نهاد و نفوذ هر چه بیشتر آن در بین طبقات مردم و صنوف گوناگون، گرایش‌ها و تفکرات بسیار مختلف و متفاوتی در آن به‌وجود آمد تا

جایی که گاه به دشمنانگی و خونریزی می‌انجامید.

زمانی که ناصرالدین‌الله با پوشیدن جامه فتوت به دست عبدالجبار بن یوسف بن صالح البغدادی به این فرقه گروید، خود را قطب و قبله فتیان خواند و تلاش نمود تا فرق مختلف فتوت را تحت یک نظام فکری و سیاسی متحد و منسجم درآورد. این مسئله در جنبه نظری و عملی فتوت تاثیرگذار بود، تا جایی که در سده ششم، از یک نهاد معنوی صرف به نهادی سیاسی تغییر کاربری یافت. با حمله مغول نهادی که ناصر بنیاد نهاده بود از هم گسست، اما در عصر ایل‌خانیان روند توسعه‌ای فتوت علی‌رغم دگرگونی‌های سیاسی و اجتماعی، همچنان تداوم و گسترش یافت و از نهاد و گفتمانی سیاسی به نهاد و گفتمانی اخلاقی - صنفی تبدیل شد و با صبغه‌ای صوفیانه تغییر ماهیت داد. از این زمان به بعد جنبه اخلاقی و اجتماعی فتوت بر روحیه جنگاوری و جوان‌مردی آن می‌چربید. (تیشنر، ۱۳۳۵: ۹۴).

فتوت‌نامه‌ها در دو شکل منظوم و منثور پرداخته می‌شدند. آن‌ها دو مختصه اصلی گفتمانی داشتند: نخست، تمسک به آیه شریفه «الست به ربکم قالوا بلی» (اعراف/۱۷۲) است به عنوان جوهره عاطفی و هسته فکری آغازین تشکل فتوت (که قدمت این آیین را به آدم ابوالبشر می‌رساند و نخستین فتی را ابراهیم خلیل‌الله آغازگر ادیان توحیدی برمی‌شمارد.) (زرکوب، ۱۳۵۲: ۵۵) و دوم، تلاش در ایجاد پیوستاری مابین شریعت و طریقت است که از طریق گفتمان ایدئولوژیک فتوت میسر می‌گردد. از نقاط اشتراک دیگر فتوت‌نامه‌ها شرح لغوی فتوت، تبیین موازین اخلاقی این مکتب، شرایط لازم برای پیوستن به این آیین، شرح ویژگی‌های ظاهری فتیان از جامه و دستار و غیره، و توصیف اصطلاحات مربوط به اهل فتوت است.

فتوت‌نامه «نجم‌الدین ابوبکر محمد ابن مودود طاهری تبریزی معروف به نجم‌الدین زرکوب» در قرن‌های هفتم و هشتم به نثر فارسی نوشته شده است. وی در نگارش متن فتوت‌نامه خود، از فتوت‌نامه سهروردی متأثر گردیده و خود را پیرو «شجره شیخ المشایخ قدوه الاقطاب، مربی السالکین، شیخ شهاب‌المله و الدین سهروردی» معرفی می‌کند. فتوت‌نامه نجم‌الدین شامل چندین فصل است. وی ابتدا به موضوع فتوت می‌پردازد و سپس درجات سه‌گانه شریعت، طریقت و حقیقت را مطرح می‌کند.

فصل نخست فتوت‌نامهٔ زرکوب، به شرح شرایط صاحب فتوت و اصلاح و تبدیل اخلاق لازم برای ورود در این جرگه اختصاص دارد و شامل سیزده شرط است: (۱) آزاده باشد. (۲) بالغ باشد. (۳) عاقل باشد. (۴) علمی به اندازهٔ مربی شدن داشته باشد. (۵) یتیم پرور و درویش باشد. (۶) پیوسته خوش خلق باشد. (۷) امین باشد. (۸) صالح و نمازگزار باشد. (۹) جز خیر خلق به زبان نیاورد. (۱۰) بردبار باشد. (۱۱) باحیا باشد. (۱۲) خوش منظر و بدون خلل ظاهری باشد. (۱۳) شجره و سند اجازهٔ معتبر از پیران طریقت داشته باشد. (علاقه، ۱۳۷۷) فصل دوم این اثر، در باب اصناف فتوت است. نجم‌الدین فتوت را به سه نوع تقسیم می‌کند: «(۱) فتوت زبان (۲) فتوت دل (۳) فتوت چشم. او هر کدام از آن‌ها را منطبق با شریعت، طریقت و حقیقت شرح می‌دهد: (۱) پاس داشتن گفتهٔ خدای تعالی و اجرای فرمان خدا بدون چون و چرا (۲) پاس داشتن سنت پیامبر (ص) (۳) صحبت با اهل خدا» (نراقی، ۱۳۸۲: ۸۳) این فصل بسیار طولانی است و در آن شرایط و کیفیت ورود به سلک جوان‌مردان به تفصیل بیان شده است.

فصل سوم در باب شرایط روانی ورود به جرگهٔ جوان‌مردان است. مؤلف در این فصل فتوت را با تصوف مقایسه می‌کند. «همچنان که در طریقت سه نوع شیخ هست: شیخ تمسک، شیخ تخلُّق و شیخ تبرُّک و هر یک خرقهٔ جداگانه دارند، در فتوت هم سه نوع پیر وجود دارد: پیر قولی، پیر شُربی، پیر سیفی. پیر قولی که بنابر عهد و سوگند است، پیر شُربی که بنا بر نوشیدن آب و نمک است و پیر سیفی که بنابر شمشیر است. همان‌گونه که در طریقت، آن سه شیخ مکمل یکدیگرند، در این‌جا نیز این سه پیر مکمل همنند.» (همان) زرکوب بر مبنای طریقت پیران فتوت، اهل فتوت را به سه گروه «قولی»، «سیفی» و «شربی» تقسیم کرده است. هم‌چنین زرکوب از قول امام جعفر صادق (ع) به هفت نشان فتیان اشاره می‌کند که مابین پیامبر اکرم (ص) و علی (ع) مطرح گردیده است و عبارت است از: (۱) صداقت در گفتار (۲) وفای به عهد (۳) کرم و سخاوت در حق نیازمند (۴) گشاده دستی و سخاوت نسبت به آنچه دارند. (۵) داشتن هنر و فن یعنی بیکار نبودن (۶) مهمان‌نوازی از هر بیگانه (۷) بالاتر از همه حجب و حیا. بخش پایانی فتوت‌نامهٔ زرکوب به تعلیم آداب اهل فتوت اختصاص دارد شامل مباحثی همچون آداب خوردن و آداب وضوگاه.

۱-۱- بیان مسئله

امروزه علم زبان‌شناسی و نظریه‌های متن‌شناختی و معناشناسیک آن راه‌کارهای مناسبی جهت تحلیل گفتمان متون و کشف ناگفته‌های اندیشگانی و معرفتی مستتر در بافت متن را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد. مسئله اصلی این تحقیق، تحلیل گفتمانی و ایدئولوژیکی فتوت‌نامه زرکوب به‌عنوان نمونه‌ای شاخص از فتوت‌نامه‌های فارسی به جهت اشتمال بر نظرگاه‌های اجتهادی و جریان‌ساز مؤلف در مرام اهل فتوت و جهت‌بخشی به گفتمان و سیره عملی و اجتماعی این نهاد بوده است. برای انجام این پژوهش، با اتخاذ رویکرد زبان‌شناسی سیستمی-نقشی و از طریق تحلیل فرایندها، به تحلیل معانی انتزاعی و گفتمانی زبان این متن در بافت موقعیتی آن استفاده شده است. فرایندها و کیفیت توسعه آن در متن، از آن‌جا که نقش مهمی در پردازش گفتمانی متن و ساخت اطلاعاتی آن ایفا می‌کند، در پژوهش‌های ادبی و زبان‌شناسی مورد توجه بسیار قرار گرفته است. این نظریه سیستمی-کاربردی، زبان را در بافت آن و با توجه به مسائل اجتماعی و فرهنگی بررسی و ساختاریندی زبان را برای انتقال مفاهیم انتزاعی و ایفای نقش‌های کاربردی و گفتمانی مطالعه می‌کند. در این تحقیق، از روش ترکیبی-تحلیلی، استدلالی و آماری- بهره گرفته شده است.

۱-۲- پیشینه پژوهش

تحقیق مستقلی در زمینه فتوت‌نامه نجم‌الدین زرکوب یافته نشد؛ معرفی این متن و نویسنده‌اش، مدخل مقالاتی در دانش‌نامه جهان اسلام بوده و از تذکره‌هایی چون روضه‌الجنان نوشته آقا بزرگ طهرانی، خلاصه الاشعار تبریزی، تاریخ گزیده حمدالله مستوفی، سخنوران آذربایجان اثر عزیز دولت‌آبادی و تذکره ریاض‌الشعرای واله داغستانی در نگارش این دو مدخل استفاده شده است. در مقالات و پایان‌نامه‌های متعددی که به فتوت و فتوت‌نامه‌نویسی اختصاص دارد، به محتوای این فتوت‌نامه هم اشاراتی شده است اما پژوهش مستقلی در باره این اثر انجام نیافته است.

۲- معرفی انواع آغازگرها

در زبان‌شناسی نقش‌گرا، زبان به صورت کاربردی بررسی و فراتر از جمله و در سطح متن تحلیل می‌شود. معنای هر پارهٔ گفتار، محصول نقش‌های متفاوت زبانی است و زبان را مستقل و جدا از ویژگی‌های ذهنی مورد کاوش قرار می‌دهد. «زبان‌شناسی نقش‌گرا که با قبول اصول ساخت‌گرایی بر نقش زبان و نقش واحدهای ساختاری زبان تأکید می‌کند، از جهات بسیار، مناسب مطالعات ادبی است: یکی از یک سو زبان‌شناسی نقش‌گرا به جنبه‌های خاص و ممتاز و وابسته به متن هر جمله نیز عنایت خاص دارد و نیز از سوی دیگر به دلیل حساسیتی که نسبت به ویژگی‌های خاص جمله و به تناسب آن با محیط پیرامونش نشان می‌دهد، خواه ناخواه به وجود ساخت بزرگ‌تر از ساخت جمله نیز قائل است و آن ساخت متن است. سومین چیزی که به جهت آن زبان‌شناسی نقش‌گرا مناسب مطالعات ادبی می‌شود آن است که این نوع خاص از زبان‌شناسی، گذشته از داشتن دو لایهٔ ساختار جمله و متن، لایهٔ ساختاری سومی هم دارد که از آن به نام گفتمان یاد می‌کنیم.» (ایشانی و توتونچیان، ۱۳۹۴: ۵۵) نقش اندیشگانی در زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند برای تحلیل نگرش نویسنده و نوع‌گزینش سبکی وی کارایی زیادی دارد.

آغازگری (Thematisation) چگونگی شکل‌گیری ساختار بند را می‌رساند. شروع پیام و چیزی که بند بر پایهٔ آن استوار است آغازگر اصلی بند محسوب می‌شود. هر بند به لحاظ ساخت آغازگر - پایان‌بخش نشان می‌دهد که گوینده از چه چیزی می‌خواهد سخن بگوید یا این که، در نظر گوینده، بند دربارهٔ چیست. از این رو ساخت آغازگر - پایان‌بخش، ساخت گوینده محور (Speaker) oriented است. الگوهای انتخاب آغازگر در متن تصادفی نیست بلکه با سبک در ارتباط است. این ساخت دارای دو بخش است: آغازگر و پایان‌بخش (Halliday & Matthiessen, ۲۰۰۴) آغازگر، موضوع اصلی پیام است و پیام هرچه باشد دربارهٔ آن است. آغازگر را می‌توان بخش آغاین جمله دانست و گوینده می‌تواند آغازگر را از سازه‌های گوناگون بند انتخاب کند.

پایان‌بخش آن چیزی است که درباره آغازگر گفته می‌شود و همه عناصر بند را به جز عناصر سازنده آغازگر، شامل می‌گردد.» (عاصی و نوبخت، ۱۳۹۰: ۷۵)

آغازگرها در سه دسته جای می‌گیرند: تجربی، متنی، بینافردی. هر کدام جایگاه خود را دارد که در ذیل مختصراً به شرح آن پرداخته می‌شود: هر بند فقط یک آغازگرهای تجربی (topical theme) دارد و وقتی این آغازگر تجربی مشخص می‌گردد، بقیه سازه‌هایی که پس از آن قرار دارند، پایان بخش محسوب می‌شوند. این نوع را، آغازگر مبتدایی (topical theme) هم می‌خوانند. آغازگر تجربی به دو نوع آغازگر: ساده و مرکب تقسیم می‌شود؛

آغازگر ساده (simple theme) بر دو نوع است:

الف) هرگاه آغازگر، فقط از یک عنصر ساختاری و یا یک واحد تشکیل شده باشد ساده است. در این حالت، آغازگر شامل یک سازه یا یک گروه (مثل گروه اسمی، گروه قیدی و یا گروه حرف اضافه‌ای) خواهد بود.

ب) در صورتی که آغازگر بیش از یک گروه یا عبارت باشد، به گونه‌ای که این عناصر، با هم یک سازه را تشکیل بدهند این آغازگر نیز ساده نامیده می‌شود. این گونه رایج از آغازگرها، ترکیبی از دو یا چند گروه‌اند که معمولاً با استفاده از حروف ربط یا اضافه شکل می‌گیرد و گروه یا عبارت مرکب را به وجود می‌آورد و یا در جمله به صورت بدل دیده می‌شود.

آغازگر مرکب (multiple theme): هرگاه در جایگاه آغازگر، عناصری در کنار یک‌دیگر دیده شوند که دارای لایه‌های معنایی تجربی، بینافردی و یا متنی و یا حداقل ترکیبی از دو نوع از این فرانش‌ها باشند، به آن‌ها آغازگر مرکب می‌گویند. آغازگر مرکب، بیش از یک سازه دستوری دارد و می‌توان آن را به عناصر زبانی دیگر تجزیه کرد.» (خطیبی و علوی مقدم، ۱۳۹۶: ۳۷-۳۵).

آغازگر متنی: شامل سه نوع است:

الف) آغازگر تداومی (continuative) به عنوان پاسخی در گفتمان و یا گرایشی تازه به سمت نکته بعدی در کلام به کار می‌روند. در زبان فارسی واژه‌هایی چون: بله، خب، آها و ... از این نوعند.

ب) آغازگر ساختاری (conjunction structural theme): این گونه آغازگر، شامل واژه‌ها یا

گره‌هایی است که بندی را به لحاظ ساختاری، با بند دیگر مرتبط می‌کنند و انسجام متنی برقرار می‌کنند؛ یعنی بین خود و دیگر بندها، هم‌پایگی و ناهم‌پایگی به وجود می‌آورند؛ مثل: اما، اگر، وقتی، هنوز

ج) آغازگر افزودهٔ پیوندی (conjunctive adjunct): این گونه آغازگرها گاه گروه‌های قیدی یا عبارت‌های حرف اضافه‌ای هستند که هر بند را به جمله‌های قبلی و در مجموع به متن مرتبط می‌کنند. این گروه از واژه‌ها، افزودهٔ متنی دارند. مثل: از طرف دیگر، در عین حال، برای مثال، در واقع، در هر حال... .

آغازگر بینافردی شامل سه نوع است:

الف) آغازگر ندایی (vocative): این گونه آغازگرها معمولاً اسم خاص هستند و برای خطاب به کار می‌روند.

ب) آغازگر وجه نما (modal comment adjunct): چنین آغازگرهایی قضاوت یا نگرش گوینده یا نویسنده را در بارهٔ محتوای پیام نشان می‌دهند، کارکرد تعاملی دارند و میزان احتمال، عقیده و نظر را بیان می‌کنند مثل: احتمالاً، معمولاً، هیچ وقت، اکثراً

ج) آغازگر زمان دار (finite verbal operator): این گونه آغازگرها فعل‌های کمکی زمان‌داری هستند که زمان اصلی یا وجه فعل را نشان می‌دهند. (Halliday & Matthiessen, ۲۰۰۴)

۳- تحلیل انواع آغازگر در فتوت‌نامه زرکوب

۳-۱- آغازگرهای تجربی

تعریف‌گونگی پیام‌ها و نیز غلبه کنش توصیفی در گفتمان اثر، باعث شده است که بسامد آغازگرهای تجربی یا مبتدایی، در متن این فتوت‌نامه، بیش از سایر آغازگرها نمود داشته باشد؛ هم‌چنان که در معرفی فتوت‌نامه زرکوب ذکر شد، در این کتاب، زرکوب بیشتر با استفاده از روش‌های تعریف و توصیف به تبیین چارچوب فکری و معرفتی خود در باب فتوت و جایگاه آن در جامعه انسانی و در میان مکاتب فکری و مذهبی پرداخته است. در این متن، بیش از هر رویکرد دیگری مفاهیم انتزاعی و معرفتی از عالم فتوت، طریقت و شریعت (که خود نیز در کلیت، مفاهیمی شهودی و معرفتی هستند). تعریف می‌شوند؛ «فتوت بر سه قسم است و اولیای خدای تعالی بر سه قسم: قسمی را عام گویند و قسمی را خاص گویند و قسم سوم را خاص‌الخاص گویند... اما فتوت خاص: حق انبیا و اولیا نگاه داشتن است در قول و فعل و حال و متابعت پیغامبر را صلوات الرحمن و سلامه علیه- در عادات و عبادات و اخلاق و صفات کردن» (زرکوب، ۱۳۵۲: ۱۸۲).

آغازگرهای تجربی، در گفتمان بیانی و توصیفی این متن، بسیاری از آداب و موازین مورد انتظار از اهل فتوت را شرح می‌دهد. در این ساختار گفتمانی، مؤلف بیش از کنش‌گرهای ترغیبی، خواهشی و یا تحذیری و اندازی، با بهره‌یابی از آغازگرهای اندیشگانی، موازین و هنجارهای مقبول اخلاقی و اجتماعی فتیان را با تکیه بر شواهد و امثال از آیات و اقوال و احادیث باز تعریف می‌کند. در بسیاری از موارد، این تعاریف، نیاز به طبقه‌بندی و گسترش بیشتری دارند، مثل جملات: «در طعام چهار چیز فریضه است و چهار سنت است و چهار ادب است و دو دارو اند و دو کراهیت» (همان: ۲۱۱) در نتیجه در ادامه بندها، از بندهای با آغازگر شمارشی استفاده می‌گردد که در تعاقب بند نخست و تفضیلی بر آن هستند؛ بدین ترتیب جملات یک شکل و با ساختار مشابه و در ارتباط با هم (مکمل هم) در این متن بسیار دیده می‌شود:

«اما آن چهار که فریضه است، یکی حلال خوردن، دوم: نعمت از خدای خواستن و... و آن چهار که سنت است، اول: بسم‌الله الرحمن الرحیم گفتن... چهارم: پای راست برداشتن و پای چپ فرو گذاشتن... و چهار که ادب است... و آن دو که داروست...» (همان)

یکی از ویژگی‌های فتوت‌نامهٔ منثور نجم‌الدین، آمیخته بودن نثر به نظم است. زرکوب شاعر هم هست و آن‌چنان که در متن فتوت‌نامهٔ حاضر اشاره نموده است، اثر منظومی تحت عنوان «صحبت‌نامه» داشته است. (که امروز اثری از آن باقی نمانده.) او با تخلص شعری «نجما» و «زرکوب» سخنوری می‌نموده. نجم‌الدین در برخی مواضع کلام از اشعار خود فراخور بحث استفاده می‌کند و در این اشعار نیز، فراوانی آغازگرهای مبتدایی و تجربی، در شرح مفاهیم معقول و انتزاعی اهل فتوت و طریقت در جملات مشهود است. نکتهٔ دیگری که در ادامهٔ فراوانی آغازگرهای تجربی و نیز جنبهٔ تشریحی متن باید به آن اشاره شود این است که در چنین گفتمان توصیفی که به شناسایی مفاهیم انتزاعی مختص ایدئولوژی عرفانی-مذهبی اختصاص دارد، مؤلف ناگزیر از بنای عبارت با سازهٔ آغاز مبتدایی است. چنین آغازگرهایی، نمودار فرانش‌های اندیشگانی موجود در متن هستند که اکثریت آغازگرهای متن فتوت‌نامهٔ زرکوب را نیز تشکیل می‌دهد. آنچه در ساختمان بندها با آغاز تجربی بیشتر خودنمایی می‌کند، بهره‌مندی مؤلف از استعاره‌های مفهومی (Conceptual metaphors) برای توضیح یا ترسیم و عینیت بخشیدن به معانی، فضاها و مفاهیم حسی و سوررئال برای مخاطب است؛ هم‌چنان که در عبارات زیر، از تصاویر عالم محسوسات برای نمایش ارتباط دو مفهوم عمیق و پیچیدهٔ ذهنی یعنی فتوت و مروت استفاده کرده است:

فتوت اعتقاد عقل و قلب است	فتوت استوای جسم و جان است
فتوت فرض کردی چون دهانی	مروت اندر و هم‌چون زبان است
فتوت در مثل آیین‌های دان	مروت چون صفای روی آن است
فتوت خان و مان معنوی دان	مروت زینت آن خان و مان است

(زرکوب، ۱۳۵۲: ۱۷۸)

در گفتمان این متن نیز، همچون سایر فتوت‌نامه‌های منشور، مؤلف، ضمن تأکید مکرر بر این که فتوت از آبشخور شریعت بهره‌مند است، در بسیاری از مواضع از طریق کنش‌های ایضاحی در پی تقویت جنبه انسانی این تفکر و نشان دادن روحیه تعالی‌بخش و جوانمردانه موازین این آیین است: «فتوت چیست؟ ارکان طریقت در کسوت شریعت ورزیدن و نگاه داشتن و تمام کردن.» (همان: ۱۸۲)

شکل ۲- بخشی از جدول بررسی انواع آغازگرها و پایان بخش‌ها در فتوت‌نامه نجم‌الدین

زرکوب

تجربی	بینافردي	متنی	نشان دار	بی نشان	مرکب	ساده	پایان بخش	آغاز گر
*				*		*	بدان	اول
*		*		*	*		که آفریدگار و پدیده آورنده مکنونات است	که حق سبحانه تعالی و تقدس
*				*		*	از کتم عدم به صحرای وجود آورد.	خلق را
*		*		*	*		آدمی را برگزید.	و در میان اشیاء
*		*		*	*		انبیاء را برگزید	و از آدمیان
*		*		*	*		محمد رسول الله (ص) را برگزید.	و در میان انبیاء
*		*		*	*		از راه صورت مقدم بوده اند.	اگرچه انبیاء
*		*		*	*		مقدم بوده است.	اما به معنی، پیغامبر صلوات الرحمن سلامه علیه
*			*			*	محذوف	قال النبی صلی الله علیه و سلم
*				*		*	که خدای تبارک و تعالی بیافرید. نور من بود	اول چیزی
*		*		*	*		می فرماید:	و جای دیگر
*		*		*	*		پیغامبر بودم	یعنی من
*		*		*	*		میان آب و گل بود.	و آدم
*		*		*	*		که هست به وجود مبارک او درست می شود.	پس هر معنی
*				*		*	در صورت از آدم بود -علیه السلام -	آغاز نبوت
*		*		*	*		بر محمد مصطفی ص چون ختم نبوت برو شد.	و ختم نبوت
*				*		*	ازو گشوده گشت.	در ولایت
*				*		*	جای حقیقت می خوانند	معنی ولایت مصطفی ص

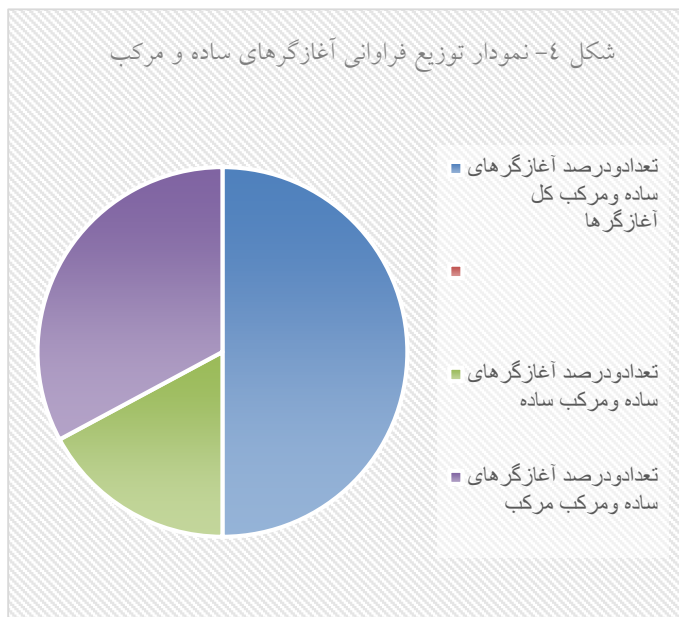
*		*		*	*		نام می نهند	و در مرتبه طریقت
*		*		*	*		شریعت می گویند	و در مقامی
*		*		*	*		فتوت می شمارند	و در صورتی
*		*		*	*		یک اصل بیش نیست.	همچنان که نی شکر
*		*		*	*		از او بدر گرفتند	اما چون ماده
*				*		*	قند می خوانند	جای
*		*		*	*		نبات	و جای
*		*		*	*		شکر	و جای
*		*		*	*		بانیذ.	و جای
*		*		*	*		راست گفتن و راست رفتن است	اما شریعت
*		*		*	*		بقول تمام شود	و این
*		*		*	*		این مرتبه را عام گویند.	و اصحاب
*		*		*	*		علم الیقین باشد	و ایشان را
*		*		*	*		راست دیدن و راست کردنست.	و طریقت
*		*		*	*		بفعل کمال یابد	و این مرتبه
*		*		*	*		این مقام را خاص گویند	و اصحاب
*		*		*	*		مرتبه عین الیقین باشد.	و ایشان را
*		*		*	*		راست شدن و راست بودنست	و حقیقت
*		*		*	*		بحال روشن شود	و این مرتبه
*		*		*	*		این مرتبه را خاص الخاص گویند.	و اصحاب
*		*		*	*		بعالم حق الیقین رسیده باشند.	و ایشان
*				*		*	با شرح صفت جماعتی	آمدیم
*		*		*	*		بصفت مردی یاری می کند در کلام مجید	که ایشان را
*				*		*	بدان	اول
*		*		*	*		جوانمردی است.	که معنی فتوت

*		*		*	*	تمام نشود جوانمردی صورت نیندد	و تا مردی
*		*		*	*	مردان را به چندین جا در کلام مجید یاد می‌کند	و حق جل و علا
*		*		*	*	دوست دارند پاکی را	یعنی مردانی که
*		*		*	*	دوست دارد پاکان را و پاک روان را	و حق تعالی
*				*	*	در سه مقام نگاه داشتن فتوت گویند.	راستی را

شکل ۳- جدول فراوانی آغازگرهای ساده و مرکب

تعداد و درصد آغازگرهای ساده و مرکب		
مرکب	ساده	کل آغازگرها
۶۵,۷۰٪	۳۴,۲۹٪	۱۰۰٪
۲۵۱	۱۳۱	۳۸۲

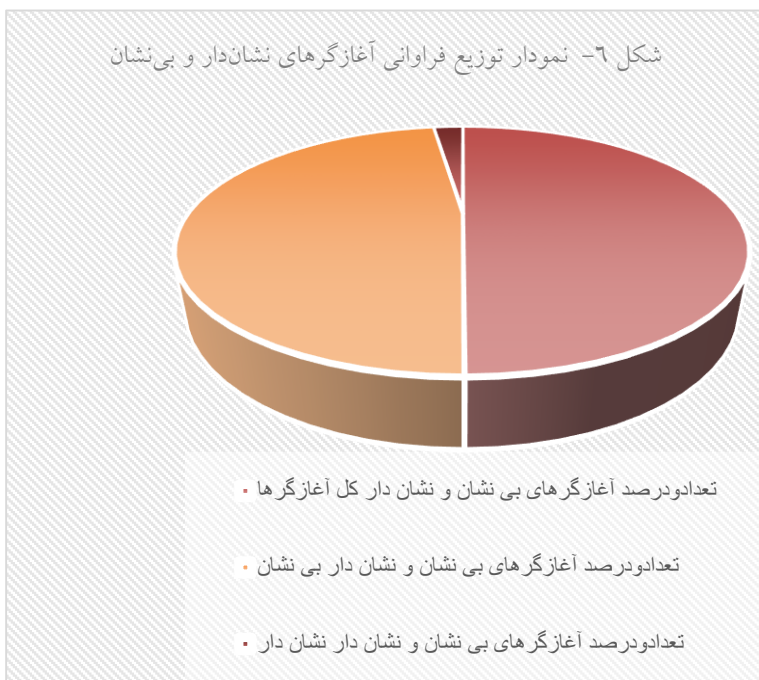
شکل ۴- نمودار توزیع فراوانی آغازگرهای ساده و مرکب

شکل ۵- جدول فراوانی آغازگرهای بی نشان و نشان دار

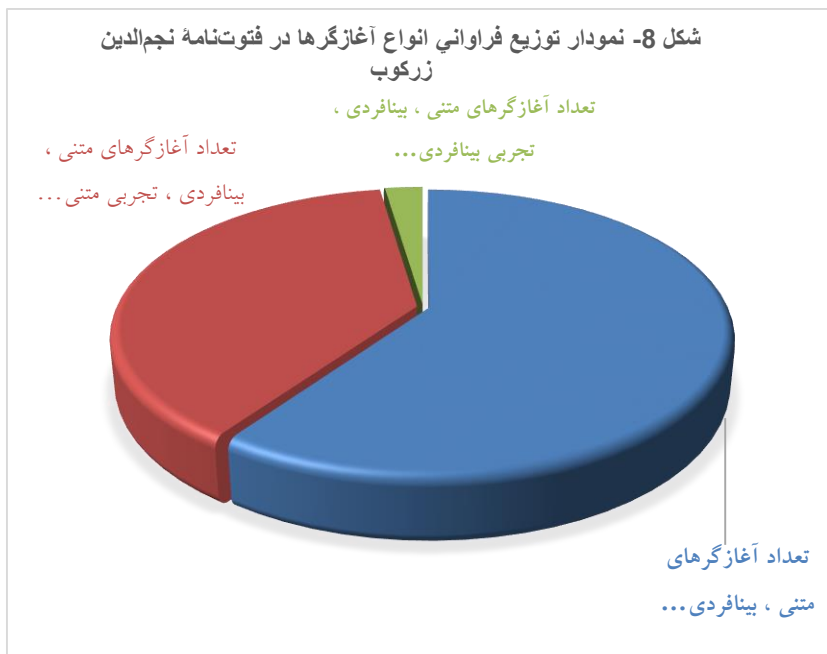
تعداد و درصد آغازگرهای بی نشان و نشان دار		
نشان دار	بی نشان	کل آغازگرها
۴,۴۵٪	۹۵,۸۱٪	۱۰۰٪
۱۷	۳۶۶	۳۸۲

شکل ۶- نمودار توزیع فراوانی آغازگرهای نشان دار و بی نشان

شکل ۷- جدول فراوانی آغازگرهای متنی، بینافردی، تجربی

تعداد آغازگرهای متنی، بینافردی، تجربی		
تجربی	متنی	بینافردی
۳۷۹	۲۴۰	۱۵

۳-۲- تحلیل آغازگرهای ساده و مرکب در فتوت‌نامهٔ زرکوب

بررسی آغازگرهای تجربی متن، بیانگر غلبهٔ آغازگرهای ساده در مقایسه با آغازگرهای مرکب است: آغازگرها از لحاظ ساده و مرکب بودن، ممکن است، معنمند باشند و افزوده‌های سبکی و زبانی متنی و فرامتنی نظیر سادگی یا پیچیدگی کلام، نوعی زیبایی‌شناختی در ساختار زبانی متن و نیز بیانگری اهداف نهفته و تفکرات نویسنده را به متن تقدیم کنند. سادگی یا پیچیدگی متن بستگی به محتوای عناصر تجربی آغازگر و حوزه‌های معنایی که آغازگر به آن اشاره می‌کند، دارد. هر چه محتوای عناصر تجربی متن غنی‌تر باشد، حوزه‌های معنایی بیشتری برای ارتباط قسمت‌های مختلف متن وجود خواهد داشت و در نتیجه عناصر متنی، کمتر خواهد شد. با توجه به فراوانی آغازگرهای ساده در متن فتوت‌نامهٔ زرکوب می‌توان وجود ممیزه‌های سادگی و بی‌پیرایگی در عین وجود نکته‌های ظریف عرفانی و حکمی متن را استنباط نمود. این ویژگی که محصول آغازگر - پایان‌بخش‌های سادهٔ تجربی است مخاطب را به خواندن و درک پیام گوینده

راغب‌تر می‌نماید و انگیزه پیگیری متن و پیام را با خود به همراه دارد. از طرف دیگر، با وجود آغازگرهای مرکب در بخش‌هایی از متن پیچیدگی کلام، حذف و ایجاز و وجود لایه‌های باطنی نیز به وضوح به چشم می‌خورد. آغازگر تجربی ساده فقط از عنصر اندیشگانی تشکیل یافته است، اما در آغازگر مرکب، عناصر متنی و فرامتنی نیز ایفای نقش می‌کند و هر کدام می‌تواند معانی یا ساختار تازه‌ای را برای پیام به وجود آورد. در حالت کلی می‌توان گفت متن سهروردی با وجود لایه‌های معنایی عمیق و باطنی، متنی ساده و در خور فهم دارد و این سادگی کلام نه تنها از زیبایی و انسجام آن نکاسته بلکه در جاهایی نیز به استحکام متن می‌انجامد.

۳-۳- تحلیل آغازگرهای میان‌فردی در فتوت‌نامه زرکوب

آغازگرهای میان‌فردی، معانی اجتماعی و کنش‌های عاطفی/ هیجانی و ارتباطی را در متن افزایش می‌دهد. وقوع عناصر میان‌فردی در آغازگر باعث می‌شود که گوینده کلام، نحوه دید و ارزیابی خود را نسبت به موضوع مشخص کند. هنگامی که آغازگر، از عناصر میان‌فردی باشد، تلفیق آن با عناصر تجربی که به دنبال می‌آید، دیدگاه شخصی گوینده کلام را نسبت به عناصر تجربی معین می‌کند و در واقع نوع ارزیابی گوینده کلام به این عناصر است. آغازگرهای میان‌فردی بسامد چندانی در میان آغازگرهای متن مورد نظر این تحقیق ندارد. علت کمبود آغازگرهای بین‌فردی را باید در نوع گفتمان ایدئولوژیک متن و غلبه گفتمان تک‌صدایی (Monophonic discourse) و نیز کنش‌های توضیحی و تفسیری متن بر سایر کنش‌های اندیشگانی آن جست. نویسنده در پی تبیین تشریح‌مانند (قانون‌گزارانه/ مانیفستی) اندیشه‌های ایدئولوژیکی خود است؛ بنابراین برای مخاطبه اسامی خاص یا توجیه و استقرار نیازی حس نمی‌کند؛ از این روی عناصر میان‌فردی در آغازگرهای گوینده بسیار کاهش یافته است.

از میان وجوه سه‌گانه آغازگرهای بین‌فردی، آغازگر وجه‌نما، بیش از اشکال دیگر آغازگر بین‌فردی، یعنی آغازگر منادایی و زمان‌دار در متن این اثر وجود دارد. زیرا اگرچه در گفتمان ترغیبی یا توجیهی با مخاطب همراهی نمی‌کند، اما در کنش‌های استدلالی کلام و برای تکمیل روند حجت‌آوری و نیز برقرار سازی پیوند میان مصدق و مثال‌ها با فحوای کلام نیاز به آغازگری

کلام با چنین سازه‌هایی دارد. گفتمان زرکوب عموماً فاقد عوامل تعاملی است. گفتمان خطابی، ابزاری تعاملی در اختیار گوینده قرار می‌دهد تا از طریق آن به شکلی سنجیده و قاعده‌مند، اطلاعاتی را به مخاطب منتقل نماید، سرگرمش کند و یا بر او اثرگذاری ویژه و انتخاب شده داشته باشد. اما نویسنده این اثر، اسم خاصی را به عنوان مخاطب، مورد ندا و خطاب قرار نمی‌دهد بلکه بیشتر یا از طریق عناصر تجربی به تعریف بایستگی‌ها و موازین اندیشگانی مورد نظر می‌پردازد؛ گاهی هم که از مصادر بایستن و شایستن برای ارشاد، تنبیه و یا تعلیم استفاده می‌کند، مخاطب را در جایگاه سوم شخص می‌نشانند. البته مؤلف در خلال بخش‌های روایی، که به نقل حکایاتی از زندگی و سیره بزرگان شریعت و طریقت می‌پردازد تا از خلال آن استدلال و تصدیقی را برای کلام خود بدست دهد، به مقتضای نثر داستانی و روایت‌گر، از آغازگرهای میان‌فردی، یعنی آغازگرهای منادایی و وجه‌نما، بیشتر (در مقایسه با نثر معهود و غیرداستانی متن) استفاده کرده است.

۳-۴- تحلیل آغازگرهای متنی (تداومی، ساختاری، افزوده پبوندی) در متن فتوت‌نامه

زرکوب

عناصر فرانش متنی نشان‌گر کاربرد زبان برای تولید متن و محتوای آن است. این عناصر، در واقع وظیفه تولید متن و نیز ایجاد تمایز بین زبان در انتزاع و زبان کاربردی را بر عهده دارد. (فهم‌نیا، ۱۳۸۷: ۴۳) از طریق این عناصر رابطه میان زبان و بافت برقرار می‌شود و از طریق این تناسب بافتی، متن آفرینی شکل می‌گیرد. این کارکرد زبانی، نشانگر مدخلیت (relevance) کلام با بافت زبانی و موقعیتی است. عناصر فرانش متنی در واقع این فرصت را فراهم می‌آورد تا نظام معنایی زبان، معنا را به منزله متن، ساختاردهی نماید و همین عامل نشانگر لزوم و اهمیت عناصر متنی است. عناصر متنی، ساختاردهی عناصر تجربی و میان‌فردی را به‌طور سیستمی و به عنوان پیام انجام می‌دهد. آغازگرهای متنی، موجب گسترش متن و در نتیجه انتقال معنا از گوینده به مخاطب می‌شوند. بنابراین وجود آن‌ها هم برای متن روایت‌گر و هم برای متن غیر داستانی کاملاً ضروری است. آغازگرهای ساختاری که رابط بین بندها هستند و بین آن‌ها رابطه هم‌پایگی و

ناهم‌پایگی ایجاد می‌کنند، در متن فتوت‌نامه زرکوب بیش از دو آغازگر متنی دیگر، یعنی آغازگر تداومی و افزوده‌پیوندی وجود دارد.

۳-۵- تحلیل آغازگرهای متنی نشان‌دار و بی‌نشان در متن فتوت‌نامه زرکوب

وجود بسامد بالای آغازگرهای بی‌نشان، نشان دهنده این امر است که در متن فتوت‌نامه زرکوب، اغلب فاعل قبل از مفعول قرار گرفته و آرایش کلام به هم نخورده است و این مسئله بیانگر انسجام متن و وجود رابطه منطقی و معنایی بین بندها می‌باشد. وجود آغازگرهای محذوف از نوع فاعل نیز مطابق قاعده دستور زبان فارسی بوده و نظام ساختاری متن او را برجسته می‌نماید. فراوانی آغازگرهای بی‌نشان در این متن، نشان می‌دهد که قواعد دستوری و ترتیب ارکان جملات اغلب مطابق هنجار نحو فارسی است و کنش‌گری‌های گفتمانی متفاوت نظیر ایضاحی و اثباتی در ضمن تعریف مراتب اهل فتوت و آموزه‌های رفتاری، دچار از هم گسیختگی نشده است و انسجام فیزیکی و روانی کلام و نیز گفتمان تک صدا تا حد بالایی در این متن حفظ شده است.

۴- نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، بررسی انواع آغازگرها در متن فتوت‌نامه زرکوب به منظور دستیابی به گفتمان ایدئولوژیک موجود در این اثر به عنوان یکی از نمونه‌های مهم فتوت‌نامه‌نویسی فارسی بود. از انجام این تحقیق، نتایج زیر حاصل شد:

از میان سه نوع اصلی آغازگرها (تجربی، متنی و فرانقشی)، آغازگرهای تجربی از فراوانی و نمود بیشتری در این متن برخوردار است.

از میان آغازگرهای تجربی ساده و مرکب، فراوانی آغازگرهای ساده که تنها برساخته از عنصر اندیشگانی است، به جهت نوع گفتمان موجود در متن بیش از آغازگرهای مرکب است.

آغازگرهای میان‌فردی، جز در بخش امثله متن که بعضاً از جنبه روایی برخوردار است، در بخش‌های دیگر اثر نمود چندانی ندارد. زیرا بهره‌مندی مؤلف از گفتمان تک‌صدایی غالب در متن، فرصت کنش‌های تعاملی و ارتباطی با مخاطب را نداده است. بی‌زمانی افعال (کاربرد وجه مصدری) بر قطعیت گفتمان افزوده است.

آغازگرهای متنی از فراوانی بالایی در متن برخوردار است و در الصاق بخش‌های مختلف متن به یکدیگر، انسجام متنی و نیز توسعهٔ متن و نهایتاً انتقال پیام از مؤلف به مخاطب ایفای نقش می‌کند.

فراوانی آغازگرهای بی‌نشان در مقایسه با آغازگرهای نشان‌دار، مبین سهولت و روانی متن و سازگاری آن به جهت زبانی و دستوری با هنجارهای نحو فارسی است.

منابع

کتاب‌ها

- زرکوب، نجم‌الدین، (۱۳۵۲)، فتوت‌نامهٔ زرکوب، در رسائل جوانمردان، به کوشش مرتضی صراف، تهران: انستیتوی فرانسوی پژوهش‌های علمی در ایران.
- شفیعی کدکنی، محمدرضا، (۱۳۸۶)، قلندریه در تاریخ: دگردیسی‌های یک ایدئولوژی، تهران: سخن.
- صراف، مرتضی، (۱۳۵۲)، رسائل جوانمردان (مشمول بر هفت فتوت‌نامه)، تهران: انستیتوی فرانسوی پژوهش‌های علمی در ایران.
- عرب زوزنی، محمدعلی؛ پهلوان‌نژاد، محمدرضا؛ سیدی، سید حسین، (۱۳۹۳)، بررسی ساختار وجهی خطبه جهاد نهج البلاغه براساس فرانش بینافردی نظریهٔ نقش‌گرا، مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- فتوحی رود معجنی، محمود، (۱۳۹۱)، سبک‌شناسی نظریه‌ها، رویکردها و روش‌ها، تهران: سخن.
- فرای، ریچارد، (۱۳۶۳)، تاریخ ایران کمبریج، جلد ۴، ترجمهٔ حسن انوشه، تهران: امیرکبیر.
- نفیسی، سعید، (۱۳۸۴)، بابک خرم‌دین: دلاور آذربایجان، به اهتمام عبدالکریم جربزه، تهران: اساطیر.
- کرین، هانری، (۱۳۵۲)، رسائل جوانمردان (مشمول بر هفت فتوت‌نامه)، به کوشش مرتضی صراف، تهران: انستیتوی فرانسوی پژوهش‌های علمی در ایران.
- کرین، هانری، (۱۳۸۵)، آیین جوانمردی، ترجمهٔ احسان نراقی، چاپ دوم، تهران: انتشارات سخن.

مقالات

- ۱-ایشانی، طاهره، (۱۳۹۳)، «بررسی ویژگی‌های سبکی و شخصیتی سیمین دانشور با رویکرد زبان‌شناسی نقش‌گرا»، زبان‌شناخت، سال ۵، شماره ۱: ۱۹-۳۴.
- ۲-ایشانی، طاهره، توتونچیان، نازنین، (۱۳۹۴)، «سبک‌شناسی مقایسه‌ای تمهیدات و لوايح براساس فرانش متن»، مجله زبان‌شناسی، شماره ۲۱: ۶۸-۵۳.
- ۳-تیشنر، فرانتس، (۱۳۳۵)، «گروه فتوت کشورها اسلامی و نوع ظهور گوناگون آنها مخصوصاً در ایران و کشورهای هم‌جوار آن»، مجله ادبیات دانشگاه تهران، سال ۴، شماره ۲: ۹۴-۷۶.
- ۴-خطیبی، محمد مهدی، علوی مقدم، مهیار، (۱۳۹۶)، «بررسی آغازگرهای فرانش متن در عبرالعاشقین روزبهان بقلی»، نشریه جستارهای زبانی، دوره ۸، شماره ۶: ۵۴-۲۳.
- ۵-عاصی، مصطفی، نوبخت، محسن، (۱۳۹۰)، «تحلیل سبک شناختی شعر اخوان (آن‌گاه پس از تندر) رویکردی نقش‌گرا»؛ زبان‌شناخت، سال ۲، شماره ۲: ۶۹-۹۸.

رسالات

- ۱-فهیم نیا، فرزین، (۱۳۸۷)، توصیف و تحلیل نقش‌گرایانه آغازگر از منظر رویکرد هلیدی در کتاب‌های فارسی و انشاهای دانش‌آموزان دبستان، پایان‌نامه دکتری، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

Cahen, Cl (۱۹۸۷) "Ayyar", *Encyclopaedia Iranica*. Vol ۳.

Cahen, Cl (۱۹۹۱) "Futuwwa", *Encyclopaedia of Islam*, Vol II. Halliday .M.A.K and Matthiessen.christian.۲۰۰۴. *An introduction to Functional Grammar*. ۳rd. London .

Zakeri, Mohsen (۱۹۹۵) *Sasanid soldiers in early Muslim society: the origins of Ayyārān and Futuwwa*, Wiesbaden: Harrassowitz .